

Metode og metoder

En metode er et sæt regler, som kan anvendes på en mekanisk måde for at realisere et bestemt formål. Det mekaniske element er vigtigt: En metode kan ikke forudsætte skøn, kunstneriske eller andre skabende evner. Inden for videnskaben drejer metoder sig om at efterprøve hypoteser, ikke at finde frem til dem. Formålet kan være praktisk eller teoretisk; Her vil vi kun omtale de teoretiske metoder, der har det formål at finde frem til sande udsagn om verden.

Inden for videnskabsteorien har det været almindeligt at skelne mellem tre metodetyper: Hypotetisk-deduktiv (ofte betegnet positivistisk) metode, hermeneutisk metode og dialektisk metode. Det har endvidere været almindeligt at se en modsætning mellem disse metoder. Gerne i den forstand at en metode siges at egne sig til et område men ikke til et andet. Således er den positivistiske metode knyttet til naturvidenskaberne, den hermeneutiske metode til humaniora og den dialektiske metode til samfundsvidenskaberne.

Denne modsætning er imidlertid kunstig. Den hypotetisk-deduktive metode kan anvendes indenfor alle erfaringsvidenskaber, der gør krav på at nå frem til objektive udsagn. Med «objektiv» menes ikke nødvendigvis «sand», men under alle omstændigheder noget som ikke er subjektivt, vilkårligt og ukontrollerbart. I praksis siger vi, at et udsagn er objektivt, hvis alle kompetente personer ville nå frem til samme konklusion ved at følge den angivne metode. Både hermeneutik og dialektik forudsætter den hypotetisk-deduktive metode. Endvidere gælder, at den dialektiske metode også forudsætter den hermeneutiske. Disse påstande vil i det følgende blive nærmere forklaret.

Videnskaben tager gerne sit udgangspunkt i et problem, et spørgsmål, noget der skal forklares. Svaret fremsættes gerne først som en hypotese: En påstand som på den ene side er knyttet til en overordnet teori og på den anden side selv er overordnet i forhold til det faktum, som skal forklares. Problemet kan f.eks. være, hvorfor utilfredsheden med advancementsmuligheder ofte er størst i de sociale grupper, hvor de objektive advancementsmuligheder er de bedste. Teorien kan da være, at dette skal forklares som en følge af rationel tilpasning blandt enkeltpersonerne - og ikke f.eks. som følge af en ulige social baggrund e.l. Hypotesen kan mere konkret gå ud på, at antallet af personer der satser på advancement øger hurtigere end mulighederne for advancement: Flere bliver skuffet og utilfredsheden bliver større i grupper med reducerede muligheder.

For at bevise at denne hypotese er den korrekte, er det ikke nok at bevise, at den forklarer det den skal forklare, altså at problemets forklaring kan afledes (deduceres) af hypotesen. Man må endvidere bevise, at hypotesen er bedre end andre mulige forklaringer på det samme problem. For at bevise dette må man fra hver af hypoteserne aflede andre problemstillinger, og se om de faktisk lader sig observere. Hvis den foreslåede hypotese ikke bliver modsagt af disse observationer, mens alle konkurrerende hypoteser modsiges af en eller flere observationer, kan hypotesen anses for bekræftet. Dette udelukker dog ikke, at vi senere kan få ny viden, der får os til at opgive hypotesen.

Dette mønster er så alment, at det går igen i al forskning. Hermeneutisk forskning drejer sig f.eks. om at forstå menneskelige handlinger i lyset af den hensigt eller *intention*, som ligger til grund for den. At forstå en handling er at opstille en hypotese om den intention, der har ført frem til den. Ræsonnementet er følgende. «Hvis personen P gjorde X for at opnå Y, da skulle vi forvente, at han i en anden situation, S, ville gøre Z. Lad os undersøge, om han faktisk gør Z i S.» Når historikerne skal gennemføre en motivanalyse -

f.eks. for at skelne de egentlige motiver fra de «vikarierende motiver» (Jens Arup Seip) - går de frem på denne måde.

I praktisk hermeneutisk forskning vil det ofte være således, at det deduktive led i argumentationen er noget løsere end indenfor naturvidenskaberne. Ofte vil det være således, at en hypotese er forenelig med mere end én handling, men mindstekravet er at den under alle omstændigheder må udelukke nogle handlinger. I det øjeblik vi konstaterer en problemstilling som hypotesen formodes at udelukke, må den forkastes. En hypotese som ikke udelukker nogen problemstilling, og som aldrig kan forkastes, er ikke en videnskabelig påstand. Det er specielt Karl Popper, der har sat dette kriterium for *falsificerbarhed* i centrum for metodede-batten.

Den dialektiske metode anvendes indenfor to områder: Modsigelser i bevidstheden og modsigelser i samfundet. En bevidsthedsmæssig modsigelse er en *selvmodsigende intention*, og må derfor udforskes hermeneutisk. En samfundsmæssig modsigelse opstår gennem *utiltsigtede virkninger*, og disse kan kun konstateres på baggrund af de tilsigtede virkninger, som atter kun kan afdækkes gennem hermeneutisk analyse.

Det findes ingen metode til at udarbejde gode hypoteser, kun for at efterprøve dem når de er lavet. Både den hermeneutiske og dialektiske metode har deres egne teknikker til denne efterprøvning, som da bliver specialtilfælde af den hypotetisk-deduktive metode. Forskellen mellem videnskaberne ligger ikke i metoderne til efterprøvning, men i principperne for deres begrebs- og teorikonstruktion. Fysikken anvender årsagsforklaringer, biologien funktionelle forklaringer og samfundsvidenskaberne intentionelle forklaringer. Heller ikke dette giver metoder til at udarbejde gode hypoteser, men det giver en pegepind for hvilken slags hypoteser, man under alle omstændigheder ikke bør opstille. En forklaring inden for fysikken bør f.eks. ikke anvende begreber som «hensigt» eller «formål», som det var almindeligt i den ældre naturvidenskab.

Jon Elster¹

<http://www.leksikon.org/art.php?n=1726>

---

¹ Jon Elster (1940-), født i Norge og uddannet i Oslo og Paris i filosofi og samfundsvidenskab. Siden 1995 har han været professor i samfundsvidenskab ved Columbia University, New York. Han har et meget omfattende forfatterskab, der spænder fra økonomisk historie og teorier om store samfundsendringer, til politisk teori, samfundsvidenskabernes metodologiske og videnskabsteoretiske grundlag, kritik og rekonstruktion af marxistisk teori, rationalitetens og følelsers rolle i det sociale liv, og videre til moralfilosofiske spørgsmål og studier af, hvorledes forestillinger om retfærdighed og moral udfolder sig i forskellige sammenhænge og perioder og bliver indbygget i samfundsinstitutioner og sociale normer. (<http://www.leksikon.org/art.php?n=4794>)